

บทที่ 11

อนาคตที่ไม่แน่นอน

การเยี่ยมชมสำนักกรรมทูตต่าง ๆ ของคณะอัครทูตเดินทางตะวันออกไกลที่คุณแม่มารี เดอ ลูร์ดกระทำอยู่ระหว่างฤดูใบไม้ร่วงปี 1936 นั้น ไม่ได้ช่วยให้คุณแม่คลายกังวล ชาวเท่านั้นซึ่งมีประสบการณ์ต่าง ๆ ยาวนานถึง 80 ปี เป็นสำนักที่มั่นคงและสมบูรณ์ ประเทศจีนแม้ไม่มีหนี้สิน แต่ก็ขาดบุคลากรที่จะจัดเป็นกลุ่มก้อนสำหรับสำนักสามแห่ง และมักจะได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ทางการเมืองที่ยุ่ยาก ฮาร์บินก็เช่นเดียวกัน แม้จะมีความกล้าหาญและมุ่งมั่นแต่ก็กำลังเผชิญกับอนาคตที่เต็มไปด้วยอันตรายและไม่แน่นอน แม้จะมั่นใจในคุณค่าของงานที่ซิสเตอร์ทั้งหลายกำลังทำอยู่กับผู้อพยพชาวรัสเซีย คุณแม่มารี เดอ ลูร์ดก็กังวลกับสภาพของซิสเตอร์เหล่านั้น จึงแวะที่เซี่ยงไฮ้เพื่อหารือกับท่านสังฆราชที่นั่น ขอคำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับการปิดสำนักที่ฮาร์บินอย่างไรก็ตาม การปรึกษาหารือคราวนี้ไม่มีข้อยุติ ทำนองเดียวกับที่คุณแม่เคยหารือกับท่านสังฆราชไวยเอลเรื่องอนาคตของสำนักที่ซัวเถา

สำนักในสยามที่รักยิ่งของคุณแม่มารี เดอ ลูร์ดเป็นสำนักที่ท่านเป็นห่วงมากที่สุด คุณแม่แบร์นาร์ด์ มังแซลซึ่งพยายามอย่างยิ่งที่จะขยายอาณาจักรของพระเจ้า และความเชื่อมั่นอย่างเหลือล้นในพระสัพพัญญูญาณของพระเจ้า ได้ทำให้สำนักสองแห่งในสยามตกอยู่ในภาวะหนี้สินล้นพ้นท่วมตัว ส่วนประเทศจีน จำนวนซิสเตอร์ก็ไม่มีทางพอเพียงสำหรับงานสอนในโรงเรียนสภาพดินฟ้าอากาศ งานที่หนักเกินตัว และการขาดอาหารบำรุงกาย ตามที่หมอโคลลิเออร์กล่าวในจดหมายของท่านถึงน้องชายของซิสเตอร์มารี ชิแชน กำลังทำให้เกิดปัญหาร้ายแรงเกี่ยวกับสุขภาพ

เมื่อคำแนะนำของคุณแม่ให้ยุบสำนักในประเทศจีนจะช่วยให้นสำนักในสยามแข็งแกร่งขึ้นนั้น ไม่สามารถทำให้ท่านสังฆราชไวยเอลเห็นชอบอนุมัติได้ คุณแม่มารี เดอ ลูร์ดจึงหวนกลับไปนึกถึงแผนการที่ท่านเคยเสนอคุณแม่แซงต์ฌอง มาร์แตงเมื่อปีก่อน ๆ คือ ให้เอาสำนักในจีนและสยามรวมเข้ากับชาวที่มีความเจริญแล้วในทำนองบ้านที่บ้านน้อง คุณแม่มารี เดอ ลูร์ดเคยปรึกษาเรื่องนี้กับที่ปรึกษาสองท่าน ซึ่งอาจเป็นคุณแม่ราฟาเอลและซิสเตอร์เจมมะ แต่ท่านต้องประหลาดใจอย่างยิ่ง เมื่อเอาโครงการนี้เสนอแก่ท่านรองเจ้าคณะแห่งชาว ท่านกลับถูกคัดค้าน อย่างไรก็ตามท่านเป็นผู้มีความตั้งใจเด็ดเดี่ยวอันเป็นลักษณะตามปกติของท่าน ท่านจึงยื่นกรานความคิดนี้โดยไม่สนใจกับคำคัดค้าน และได้แย้งว่า การพิจารณาแต่เรื่องที่จะเอาไปปฏิบัติได้นั้น ไม่สำคัญนัก คุณแม่มารี เดอ ลูร์ดเขียนถึงคุณแม่แซงต์ฌอง มาร์แตงว่า “ดิฉันรู้สึกเหมือนว่าคุณแม่เจ้าคณะมองอุปสรรคต่าง ๆ เป็นความจริง”

ปัญหาเรื่องภาษาและเชื้อชาติ คุณแม่มารี เดอ ลูร์ดยืนยันว่าเป็นเรื่องไม่สำคัญ เกือบทุกคนที่อยู่ในคณะพูดภาษาฝรั่งเศส เรื่องสำคัญมากกว่าเรื่องเชื้อชาติคือความเป็นเอกภาพ ท่านเห็นด้วยว่าการรวมสำนักเป็นบ้านที่พี่น้องนั้นจำเป็นต้องเพิ่มการรับผิดชอบแก่ท่านรองเจ้าคณะแขวง แต่ที่จริงเรื่องนี้ไม่ได้ “ตริงท่านทั้งกาย” อย่างที่จดหมายจากชาวบรซาย ที่สำคัญก็คือ สำนักที่ตั้งขึ้นได้ไม่นานน่าจะมีโอกาสได้รับประโยชน์จากประสบการณ์ร่วมปีของชาว แน่นอนแม้จะไม่ได้ระบุออกมาตรง ๆ ก็น่าจะได้ประโยชน์ทางด้านวัตถุจากชาวที่มีเหลือเฟือ แม้การโต้แย้งของคุณแม่มารี เดอ ลูร์ดน่าเชื่อถือ แต่ก็ยังไม่หนักแน่นพอจะได้รับความยินยอมในทันทีจากกรุงโรมหรือชาว การรวมตัวเข้ากับสำนักในชวายังจะต้องรออีกสักชั่วระยะหนึ่ง

สำนักในสยามกำลังตกอยู่ในสภาพเป็นอัมพาต เดือนเมษายนปีนั้น คุณแม่แซงต์ฌอง มาร์แตงได้จัดการนัดหมายให้คุณแม่มารี เดอ ลูร์ดซึ่งมาถึงกรุงโรมเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ให้ไปเข้าเฝ้าพระคาร์ดินัลฟูมาโซนิ บิองดิ (**Funasoni Biondi**) พระสมณทูตผู้ดูแลสำนักแพร่ธรรม ด้วยหวังจะได้รับความช่วยเหลือด้านการเงินสำหรับสยาม การเข้าเฝ้าพระคาร์ดินัลครั้งนั้น นอกจากไม่ได้รับความช่วยเหลือแล้ว ยังก่อให้เกิดความบาดหมางและถูกตำหนิอีกด้วย

ต่อมาคุณแม่มารี เดอ ลูร์ดได้เขียนรายละเอียดถึงการเจรจาที่ไม่ได้ผลกับท่านสังฆราชไวเยลท์ที่ซัวเถา รวมทั้งการพบปะกับพระคาร์ดินัล คุณแม่เล่าว่า พอท่านเรียนท่านสมณทูตเรื่องนี้สิ้นจบลง ท่านสมณทูตก็ตัดบทรับสั่งว่า “ขอแนะนำว่า อย่าตั้งโรงเรียนโดยมีหนี้สินผูกพัน” คุณแม่ไม่อาจกล่าวอะไรอีก นอกจากรับคำ แต่ได้กล่าวเน้นต่อท่านว่า “พระคุณเจ้ากล่าวถูกต้อง แต่เวลานี้เรื่องก็เป็นไปแล้ว อยู่ที่ว่าจะทำอย่างไรเพื่อแก้ไข” คำตอบของท่านห้วนและกร้าว “ก็ปิดโรงเรียนเสียสิ ทำผิดพลาดมาแล้ว เวลานี้จะให้เราแก้ได้ไง” ท่าทีของท่านของคุณดีน พอตอบคำถามของท่านถึงจำนวนหนี้สินของคณะ ท่านสมณทูตเบิกตากว้าง กางมือแสดงความท้อแท้ “มีหนี้สินมากมายมหาศาลทีเดียว ยุบสำนักเสียดีกว่า” แต่คุณแม่เรียนท่านว่า หนี้สินจำนวนนี้เป็นจำนวนมากจนเป็นไปได้ที่จะขายสำนักนี้ให้แก่คณะอื่น

การปรึกษาหารือก็สิ้นสุดลง เว้นแต่ความหวังอันริบหรี่ที่สำนักแพร่ธรรมอาจจะส่งเงินจำนวนน้อยให้แต่ละปีเพื่อบรรเทาหนี้ให้คณะ ตามคำชี้แนะของท่านสังฆราชแห่งสยาม

เป็นอันว่าประตูกิจบ้านหนึ่งได้ถูกปิดลง ในเวลานั้นเองบ้านเมืองสยามกำลังเผชิญกับวาระอันยุ่งยาก กุมภาพันธ์ ปี 1937 เกิดอหิวาตกโรคระบาดในกรุงเทพฯ ฯ และลุกลามไปยังจังหวัดอื่นภายในเพียงสองสามสัปดาห์มีรายงานว่า มีผู้เสียชีวิตเพราะโรคนี้ 146 คน 35 คนอยู่ในกรุงเทพฯ ฯ กระทรวงสาธารณสุขได้พยายามเท่าที่จะทำได้ให้การอนามัยดีขึ้นและเตือนประชาชนให้รู้วิธีป้องกันการติดโรค แต่ในย่านคนยากจนและในชนบท การอนามัยยังเป็นแบบเก่า ๆ จึงควบคุมการแพร่ระบาดได้ยาก

สภาพเศรษฐกิจก็ย่ำแย่จากฤดูร้อนอันแห้งแล้งผิดปกติ แม้เดือนสิงหาคมโดยปกติเป็นเดือนฝนชุก ก็ไม่ได้ดีขึ้น ประชาชนได้แต่เฝ้าดูพืชผลแห้งเหี่ยวอย่างสิ้นหวัง ท่านสังฆราชเปร์โรสได้

บันทึกไว้ว่า “ชาวนาซึ่งยากจนอยู่แล้ว กำลังจะต้องเผชิญกับอนาคตที่เจ็บปวด” ท่านพยายามขอให้ สวรรค์ทรงโปรดโดยกำหนดให้คริสตชนร่วมกันสวดขอฝน (*ad petendam pluviam*) ตอนท้ายพิธี มีสซาทุกครั้ง

เศรษฐกิจเป็นเรื่องที่รัฐบาลกังวลอยู่เสมอ แม้รัฐบาลจะมั่นคง แต่ก็ยังมีผู้วิพากษ์วิจารณ์และมีผู้ก่อกวน ในเดือนกุมภาพันธ์ มีการประชุมสภาผู้แทนราษฎรสมัยวิสามัญของคณะราษฎรที่ กรุงเทพฯ ฯ เกี่ยวกับปัญหาสำคัญบางอย่างของประเทศ ท่านแปร์โรสได้บันทึกในรายงานของท่านว่า “ความจำเป็นของประเทศทั้งในด้านเกษตรกรรมและการศึกษานั้นเป็นเรื่องใหญ่ งบประมาณก็ไม่เพียงพอสำหรับโครงการสำคัญ ๆ” ท่านกล่าวต่อไปว่า “แม้จะมีสภาพการณ์ดังนี้ แต่สยามประเทศ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง แม้ในท่ามกลางปัญหาต่าง ๆ ก็สมควรได้รับความชื่นชม เพราะสยามเป็นหนึ่งในไม่กี่ประเทศในโลกที่เงินตรามีเสถียรภาพ และงบประมาณแม้จะมีจำกัด แต่ก็มีสมดุลดี”

ทั้งที่ขาดเงิน สยามก็มีความก้าวหน้าในเรื่องสำคัญสองเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการคมนาคม หลายเดือนก่อน กรุงเทพฯ ฯ ได้เปิดท่าอากาศยานแห่งแรกของประเทศ คือท่าอากาศยานดอนเมืองซึ่งอยู่ไกลจากตัวเมืองประมาณ 22 กิโลเมตร มีเครื่องบินมาจากประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส ฮอลันดา สหประชาชาติ ละสองครั้ง คำโอดวอดที่ภาคภูมิใจคือ ถ้าใครส่งจดหมายทางไปรษณีย์ที่กรุงเทพฯ ตอนเช้าวันพฤหัสบดี จดหมายจะมาถึงปารีสวันจันทร์ตอนบ่าย หลายเดือนต่อมา มีการนำวิทยุคลื่นสั้นมาใช้ ทำให้สามารถรับข่าวสารและดนตรีจากยุโรปได้ในวันจันทร์และพฤหัสบดีระหว่างบ่ายโมงและบ่ายสามโมง

อย่างไรก็ตามความก้าวหน้าเหล่านี้มิได้ส่งผลถึงชาวคณะอัครสุลิน ชีวิตประจำวันและความกังวลในอนาคตเป็นเรื่องใหญ่ของคณะ เดือนกุมภาพันธ์ปี 1937 คุณแม่ราฟาแอลก็อำลาจากสยามไปยังชวาเพื่อพักผ่อน หลังจากมรณกรรมของซิสเตอร์มารี ซีแซน ท่านยังอยู่ต่อไปที่เชียงใหม่ พยายามทำหน้าที่อธิการินีให้ลุล่วงไป ไม่ช้าก็เห็นได้ชัดว่าสุขภาพของท่านไม่อำนวยให้ทำงานต่อไป ในเดือนเมษายนก็มีการสูญเสียที่ได้รับการยืนยันว่า คุณแม่มารี เดอ ลูร์ด ไชมอนส์ ได้รับแต่งตั้งเป็นมหาธิการินีอำนวยการสำนักกรรมทูตของคณะอัครสุลิน อยู่ที่กรุงโรม เป็นอันหมดหวังว่าท่านจะได้กลับมาสยาม ที่มาแตร์เดอี ซิสเตอร์เจมมะ ฟินียังรักษาการอธิการินีขณะรอคำสั่งแต่งตั้งอธิการินีคนใหม่ ถึงเทศกาลปาสกาปีนั้น ก็มีการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่โดยมีคำสั่งจากกรุงโรมให้ซิสเตอร์มารี เดอ แซงต์อิกนาส ซิส จากประเทศจีนมาเป็นอธิการินี ส่วนซิสเตอร์เจมมะจะไปเชียงใหม่เพื่อทำหน้าที่แทนซิสเตอร์มารี ซีแซน เป็นอาจารย์ใหญ่ที่เรยีนาซลี ที่มาแตร์เดอี ซิสเตอร์ริตา บัทเทล ซึ่งมาจากฮาร์บินเมื่อปีก่อน จะเป็นอาจารย์ใหญ่คู่กับซิสเตอร์ซาวีเอร์ เปียร์ซ ซึ่งจะเป็นอาจารย์ฝ่ายวิชาการ

การเลือกหาอธิการินีของมาแตร์เดอีเป็นเรื่องไม่ง่าย ในจดหมายถึงคุณแม่แม่แซงต์ฌอง มาร์แตงเมื่อเดือนก่อน ๆ คุณแม่มารี เดอ ลูร์ดก็ได้เสนอซิสเตอร์แบร์นาดีต ฟาร์เจต์หรือซิสเตอร์มารี

เดอ แซงต์อิกนาส ซิส ซิสเตอร์แบร์นาเด็ตเป็นที่ต้องการอย่างยิ่งที่เรซินาเซลิ ท่านจึงตั้งใจที่จะโยกย้ายเธอกลับมา ซิสเตอร์มารี เดอ แซงต์อิกนาส เคยอยู่ในประเทศจีนตั้งแต่ปี 1934 ระหว่างนั้น เธอเป็นผู้ช่วยที่สามารถของคุณแม่แบร์นาร์ด์ มังแซล แม้มีความลำบากในช่วงต้น ๆ ในการปรับตัวให้เข้ากับตะวันออกเมื่อเธอเพิ่งมาถึงกรุงเทพฯ ฯ ในเดือนธันวาคม 1932 แต่ชีวิตในประเทศจีนขณะนั้น แม่ลำบากตรากตรำแต่ก็ดูเหมือนเข้ากับเธอได้ คุณแม่มารี เดอ ลูร์ดรู้สึกประทับใจในความเฉลียวฉลาดและมีจิตใจลึกซึ้งในชีวิตนักบวช และใจกว้างขวางของเธอ บางคนรู้สึกว่าสุขภาพของเธอจะไม่สามารถทนทานกับความรับผิดชอบที่เพิ่มขึ้นและคืนฟ้าอากาศอันรุนแรงของสยาม เธอได้รับการแต่งตั้งเมื่อฤดูใบไม้ผลิ วันที่ 3 พฤษภาคม เธอก็มาถึงกรุงเทพฯ ฯ เข้ารับตำแหน่งอธิการินีทันที

นั่นเป็นช่วงเวลาอันยากลำบากที่จะเข้ารับหน้าที่ผู้นำ เกือบสองปีตั้งแต่ที่สำนักนี้มีอธิการินีที่ทำงาน “เต็มเวลา” คุณแม่มารี เดอ ลูร์ดแม้มีบทบาทนั้นอย่างเป็นทางการ แต่ท่านก็ต้องออกเดินทางไปทางตะวันออกและยุโรปเป็นประจำ ซิสเตอร์เจมมะ ฟินี ในตำแหน่ง “ว่าที่อธิการินี” ก็ไม่เคยรับตำแหน่งนั้นอย่างเต็มตัว โดยแก่นแท้แล้วเธอเพียงใส่ใจแต่เรื่องการเรียนการสอน และรู้สึกว่าเธอเป็นเพียง “ตัวสำรอง” ขณะที่กำลังรอการแต่งตั้งผู้อื่นอย่างเป็นทางการ มาแตร์เดอเป็นสำนักที่ศรัทธาและขยันขันแข็ง แต่สมาชิกของสำนักนี้ก่อนไปทางทำตัวเป็นเอกเทศ จึงต้องการการชี้นำอย่างระมัดระวังที่จะดึงให้กลับไปสู่ศูนย์กลางได้

แต่หากจะนับแล้วคุณแม่มารี เดอ แซงต์อิกนาส เป็นผู้เหมาะสมทุกประการ ท่านเป็นบุคคลที่คนทั้งหลายยอมรับว่าเธอเป็น “นักบวชที่เป็นแบบอย่าง” และรอบคอบพิถีพิถันในการปฏิบัติตามกฎวินัยของนักบวช มีสำนึกในความสำคัญแห่งเอกภาพของชีวิตที่รวมตัวกันเป็นคณะ ในประเทศจีน ท่านทำงานอย่างได้ผลภายใต้การนำของคุณแม่แบร์นาร์ด์ มังแซล ผู้มีบุคลิกลักษณะเป็นผู้ปกครอง ในสยาม ท่านพบว่าตัวท่านโดดเด่นและในหลายกรณีท่านเป็นเหมือนคนนอก ท่านไม่รู้ภาษาไทย ไม่มีประสบการณ์ในการตั้งโรงเรียนที่ยุ่่งเหยียงซับซ้อน ทั้งไม่มีภูมิหลังที่จะจัดการหนี้สินอันเป็นภาระที่กดดัน ไม่ต้องสงสัย สำหรับผู้ที่คุ้นเคยกับการตัดสินใจด้วยตนเอง ย่อมพบว่าท่านเป็นคนพิถีพิถันผู้ใจเกินไป อากาศร้อนและการทำงานเกินกำลังย่อมทำให้เกิดอารมณ์หงุดหงิดนี้เป็นเรื่องที่ช่วยไม่ได้ เพราะซิสเตอร์แซงต์อิกนาสผู้มาถึงสยามพอดีเป็นฤดูร้อนที่ร้อนที่สุด

และที่ยากที่สุดคือ ไม่มีใครอาจเป็นที่ปรึกษาให้ได้ สำนักในสยามยังขึ้นอยู่กับฝรั่งเศส เพราะฉะนั้น ในระเบียบปฏิบัติ สำนักในสยามจึงต้องขอรับคำแนะนำและการอนุมัติจากเจ้าคณะแขวงฝรั่งเศส แต่คุณแม่คริสโตส โทม อูแดง (**Chrysostme Oudin**) ยังใหม่เกินกว่าที่จะเข้าใจระบบโรงเรียนของสยามหรือความต้องการของรัฐบาล คำตอบของท่านเมื่อมีปัญหาที่จะต้องเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนมากจึงมีแต่ “ทำตามที่คุณแม่เห็นว่าดีที่สุด” ซึ่งเป็นคำตอบที่ไม่ได้ช่วยอะไรได้มากแก่ซิสเตอร์มารี เดอ แซงต์อิกนาสผู้มีปัญหาหอบตัว เมื่อไม่อาจพึ่งใครได้ ท่านก็หันไปหาคุณแม่มารี เดอ ลูร์ด เขียนจดหมายพรรณนาความยุ่งยากต่าง ๆ ที่กำลังประสบ แต่การขอความ

ช่วยเหลือแบบนี้ยังไม่พอสำหรับปัญหาต่าง ๆ ที่ต้องเผชิญอยู่ กรุงโรมก็อยู่ไกล การติดต่อทางไปรษณีย์ก็ล่าช้าและไม่แน่นอน

ถึงฤดูใบไม้ร่วงปี 1937 คุณแม่แซงต์อิกนาสเพิ่งมาอยู่ที่กรุงเทพฯ ได้เพียงสี่เดือน ทั้งดินฟ้าอากาศ ความรับผิดชอบ ความยุ่งยากภายในคณะ เหล่านี้เริ่มส่งผล เดือนกันยายนปีนั้น ซิสเตอร์เซนต์มองรีเอกก็ได้เขียนจดหมายถึงคุณแม่แซงต์มอง มาร์แตงด้วยความเป็นห่วงสุขภาพของท่าน อธิการิณีว่า “มีบางคนในคณะที่เคร่งเครียดเรียกร้องมาก” เธอร้องทุกข์โดยไม่สนใจว่าคุณแม่แซงต์อิกนาสอ่อนล้าเพียงใด แม้ซิสเตอร์อักเนส เดอแลตร์ก็กลับมาจากเชียงใหม่แล้ว มาทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยท่านอธิการิณี สุขภาพของซิสเตอร์อักเนสก็ยังอ่อนแออยู่ตลอดเวลา ซิสเตอร์เซนต์มองรีเอกก็สังเกตเห็นว่า เธอจะรับภาระดูแลสำนักทางด้านวัตถุต่อไปไม่ไหว ข้าราชการจากสำนักเจ้าคณะแขวงที่ฝรั่งเศสก็ไม่ค่อยได้รับบอญัก และจดหมายต่าง ๆ ก็ช่วยได้น้อย เธอลงท้ายจดหมายว่า “บางครั้งเรารู้สึกว่าถูกทอดทิ้ง” นี่คงเป็นความรู้สึกของคุณแม่แซงต์อิกนาสเช่นเดียวกับความรู้สึกของเธอเอง ในจดหมายถึงคุณแม่แมรี เดอ ลูร์ด เธอยังบรรยายมากกว่านั้นว่า “คุณแม่ก็รู้จักมาแตร์เดอี เพราะฉะนั้นดิฉันจึงไม่มีอะไรใหม่ที่จะเรียนคุณแม่ เมื่อเรียนคุณแม่ว่ามีคนบางคนที่ยุ่งยากมากที่นี่”

เดือนตุลาคม อาการปวดศีรษะและการนอนไม่หลับของคุณแม่แซงต์อิกนาสก็ยิ่งหนักหนาสาหัส หมอแนะนำให้คุณแม่พักผ่อนเต็มที่ ปลายเดือนนั้น ท่านจึงไปคลองเตยซึ่งเป็นตำบลเล็ก ๆ ชานเมือง อยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ มีนักบวชหญิงคณะหนึ่งตั้งคอนแวนต์และนวกสถานที่นี่ จึงหวังว่าที่นี่ซึ่งมีอากาศสดชื่น ไม่มีการรับผิดชอบธุรการงาน และรักษาด้วยยา จะช่วยบรรเทาอาการปวดศีรษะและช่วยให้ท่านนอนหลับ และจะช่วยให้สุขภาพของคุณแม่แซงต์อิกนาสกลับเป็นปกติ ตอนบ่ายซิสเตอร์มาแตร์เดอีจะมาเยี่ยมพาท่านไปเดินเล่นพักผ่อน ช่วยให้ท่านคลายเหงาได้บ้าง นอกจากหมอกำหนดให้เดินวันละหนึ่งชั่วโมงก็ไม่ค่อยมีอะไรทำ เพราะท่านเหนื่อยเกินไปที่จะทำ นั่นทำนี้ แต่การแยกตัวไปอยู่โดดเดี่ยวยิ่งทำให้ท่านรู้สึกถูกทอดทิ้งมากขึ้น

ถึงกลางเดือนพฤศจิกายน เห็นได้ชัดว่า การพักผ่อนที่คลองเตยไม่ช่วยให้คุณแม่แซงต์อิกนาสมีสุขภาพดีขึ้น เวลามีปัญหาเรื่องสุขภาพก็มักมีคำแนะนำให้ไปพักผ่อนที่ชวา ซึ่งมีบรรยากาศดี ปลายเดือนนั้น คุณแม่แซงต์อิกนาสจึงกลับมาแตร์เดอี อยู่เพียงวันเดียวก็จัดแจงเตรียมตัวโดยสารเรือไปชวา ชาวคณะรู้สึกตกใจที่คาดไม่ถึงว่าจะต้องขาดอธิการิณีอีก และรู้สึกว่าจะต้องมี “ว่าที่อธิการิณี” ทำหน้าที่แทนอธิการิณี “ที่ว่างไป” อีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่มิอธิการิณีจริง ๆ ได้หกเดือนเท่านั้น

เรียนาเชลิกกลับไปได้คิดว่า หลังจากที่คุณแม่ราฟาเอล วูร์นิก ได้ไปพักผ่อนและกินยารักษาตัวที่ชวาอยู่สี่เดือนก็กลับมายังสยามเมื่อเดือนมิถุนายนท่านได้พาซิสเตอร์สาวชาวจีนคนหนึ่งมาด้วย เธอเพิ่งเข้าพิธีถวายตัวที่โบยงซีได้ไม่นาน เธอชื่อซิสเตอร์ชาลส์ ลี (Charles Lee) ซึ่งได้รับพิธีถวาย

ตัวชั่วคราวที่มาแต่ร์เคอี่และจะได้อยู่สืบไปอีกสามปี คุณแม่ราฟาเอลไม่ยอมเสียเวลาอยู่ที่กรุงเทพ ฯ
ท่านได้เดินทางไปเชียงใหม่ทันทีเพื่อรับหน้าที่ของท่านอีกครั้งในฐานะอธิการบดี

การที่ท่านไม่อยู่ที่เชียงใหม่ถึงสี่เดือน ไม่ได้ทำให้สถานการณ์ของโรงเรียนที่เชียงใหม่
เปลี่ยนแปลงไป ยังมีซิสเตอร์ที่สุขภาพไม่ดี ซิสเตอร์เทโอฟินยังเป็นไข้รุมทำให้หมดเรี่ยวแรง ส่วนซิส
เตอร์สตาณีสลาส หมอโคลลิเออร์ย้าว่าไม่มีทางหายจากวัณโรค ถ้าเธอยังอยู่ในสยามที่มีดินฟ้า
อากาศไม่เอื้ออำนวยให้อาการป่วยดีขึ้น ซิสเตอร์เทเรสิตา ไทท์วูด ก็ไม่ค่อยสบายทั้งที่ไม่รู้สาเหตุ
ของการป่วย ยิ่งกว่านั้นยังเกรงกันว่า มะเร็งที่ซิสเตอร์แบร์นาดีตเคยเป็นจะลุกลามมาที่ทรวงอกอีก
ข้างหนึ่ง

มรณกรรมของซิสเตอร์มารี ซีเฮน เป็นการสูญเสียที่เศร้าอย่างยิ่งในทุกทาง เธอเป็นคนขยัน
ขันแข็ง ทั้งครูและผู้ปกครองนักเรียนล้วนยอมรับนับถือเธอ เมื่อซิสเตอร์เจมมะ ฟินีมารับหน้าที่
อาจารย์ใหญ่ บรรยากาศของโรงเรียนก็เปลี่ยนไปอย่างเห็นได้ชัด แม้เธอเตรียมพร้อมทุกอย่างที่จะ
ทำหน้าที่ เธอก็มีลักษณะโน้มเอียงไปทางเด็ดขาด และมักจะออกคำสั่งแบบเบ็ดเสร็จ อันเป็น
ลักษณะที่คนไทยรับได้ยาก คนไทยมีลักษณะเป็นคนอ่อนและยอมตาม ไม่อยู่ในสภาพที่พร้อมจะ
รับลักษณะแข็งบังคับของซิสเตอร์เจมมะ

อย่างไรก็ตาม สภาพทางด้านการเงินเป็นสาเหตุใหญ่ที่สุดที่คุณแม่ราฟาเอลเกิดความกังวล
มีซิสเตอร์ไม่กี่คนที่มีความรู้ที่รัฐบาลอนุญาตให้เป็นครู จึงบังคับให้ต้องมีครูเพิ่มขึ้น ส่วน
ใหญ่ครูเหล่านั้นไม่ได้รับการฝึกให้พร้อมจะเป็นครู ทำให้อาจารย์ใหญ่มีงานเพิ่ม เพราะต้อง
รับผิดชอบในการรักษามาตรฐานของโรงเรียน ที่สำคัญคือเงินเดือนครู แม้จะไม่มาก แต่ก็ดึง
เอาเงินที่คณะมีน้อยอยู่แล้วให้มันน้อยลงไปอีก

ตอนต้นฤดูหนาวปี **1938** คุณแม่ราฟาเอล วุรีนิกเขียนจดหมายถึงคุณแม่แซงต์ฌอง มาร์แตง
พูดเรียบ ๆ ว่า ท่านหาทางแก้ปัญหาสถานการณ์ไม่ได้ เธอเคยติดต่อกับท่านสังฆราชเพื่อขอความ
ช่วยเหลือมาแล้ว แต่คำตอบของท่านสังฆราชก็มีแต่ให้วางใจในพระเจ้า! ในที่สุด ท่านได้มอบเงิน
จำนวนเล็กน้อยที่ช่วยให้คณะได้ใช้เป็นค่าจ่ายดอกเบี้ย วันที่ **17** ธันวาคม คุณแม่แซงต์ฌอง มาร์แตง
ได้เขียนถึงท่านสังฆราชเปร์โรส ขอบพระคุณที่ท่านได้กรุณาช่วย แต่ได้กล่าวอย่างเศร้าใจถึง
สถานการณ์ของสำนักคณะอูร์สุลินว่า “เสียใจอย่างยิ่งที่จะเรียนพระคุณเจ้า เราไม่มีเงินพอเพียง
สำหรับงานนี้ ครั้งที่ตั้งโรงเรียนเรยีนาเชลี ก็คาดว่าคุณแม่แต่ร์เคอี่จะช่วยระคับระคองเรยีนาเชลีได้
แต่คุณแม่แต่ร์เคอี่ก็ยังทำเช่นนั้นไม่ได้”

ส่วนพระสงฆ์ที่มีหน้าที่แพร่พระวรสารทางภาคเหนือ การสูญเสียโรงเรียนเรยีนาเชลีที่มี
คุณค่านี้ ท่านถือว่าเป็นการสูญเสียอย่างสาหัส คุณพ่อโซแรง ผู้เคยสนับสนุนแก้ไขสถานการณ์ของ
คณะอูร์สุลินเวลาเดือดร้อนในตอนแรก ๆ ที่กรุงเทพ ฯ ได้เขียนอ้อนวอนคุณแม่มารี เดอ ลูร์ด ว่า:

มันเป็นการหนักสำหรับคุณแม่ที่จะประทับประคองโรงเรียนนี้ กระทบหวังว่า คุณแม่จะ
ช่วยผ่อนหนักเป็นเบาได้เร็วเท่าที่จะทำได้ ความฝันของคุณแม่ที่จะยุบสำนักที่เชียงใหม่จะ
เป็นความผิดพลาดอย่างมหันต์ ใครเล่าจะซื้อที่ดินและอาคารแห่งนี้ กระทบก็เคยพูดบ่อย ๆ
ว่า คุณแม่แบร์นาร์ด์เดินหน้าเร็วไป หรือไม่ก็คิดการใหญ่เกินตัว ความผิดพลาด - ถ้าจะมีจะ
นำไปสู่นาคตอันเจ็บปวด แต่กระทบยังไม่คิดว่าจะต้องยุบสำนักนี้ และยิ่งคิดน้อยลง
สำหรับสำนักของคณะที่กรุงเทพฯ ซึ่งดูเหมือนกำลังเฟื่องฟู”

ดูเหมือนคุณพ่อโซแรงลิ้มไปแล้วว่า ท่านเป็นผู้หนึ่งที่มีเสียงสนับสนุนเข้มแข็งที่สุดให้คุณ
แม่แบร์นาร์ด์ตั้งสำนักที่เชียงใหม่และเป็นผู้มีเสียงชมเชยที่ดังที่สุดในความรวดเร็วที่คุณแม่ก่อตั้ง
โรงเรียนเรยีนาเชลี

ต้นปี **1938** คณะอัครสุลินในสยามตกอยู่ในสภาพแย่ยิ่งกว่าครั้งใดนับแต่แรกตั้งเมื่อปี **1925**
นอกจากปัญหาเรื่องการเงิน ปัญหาเรื่องมิชชันนารีไม่พอ ปัญหาที่มีเป็นประจำคือเรื่องสุขภาพ คำสั่ง
อันเคร่งครัดของกระทรวงศึกษาธิการ รวมถึงการขาดผู้นำที่ชัดเจน สิ่งเหล่านี้นำไปสู่สิ่งที่บางคนถือ
ว่าเป็นความตกต่ำของจิตตารมณ์นักบวช หลังจากได้ไปที่มาแตร์เดอี คุณแม่ราฟาเอลได้เขียนถึง
คุณแม่แซงต์ฌอง มาร์แตง “ทุกคนรู้สึกขมขื่นปวดร้าวใจที่ไม่มีอธิการินีอยู่ด้วย” ท่านชี้ว่า “เมื่อไม่มี
ผู้นำอย่างเป็นทางการ ผู้ที่แข็งที่สุดก็เข้าครอบงำ”

ความกังวลทำให้เสียประโยชน์ทุกด้าน จดหมายที่ท่านสังฆราชเปร์โรสเขียนถึงคุณแม่
แซงต์ฌอง มาร์แตง เมื่อเดือนมกราคม **1938** แสดงให้เห็นน้ำเสียงรันทดท้อ เมื่อรวบรวมสิ่งที่มิช
ชันนารีได้รับมาเช่น ความลำบากลำบากนทรมานกาย การถูกกำหนดกฎเกณฑ์จากทางการศึกษา และ
การขาดความช่วยเหลือทางการเงินจากสำนักแพร่ธรรม เหล่านี้ทำให้ท่านเริ่มมีความรู้สึกไม่สบาย
ใจกับสภาพปัจจุบันของสำนักชาวคณะอัครสุลิน แม้ท่านรับรู้ว่ามีปัญหาต่าง ๆ ของคณะอัครสุลินมีมาก
เกินกำลังที่จะควบคุมได้ ท่านก็ยังชี้ว่า มีบางสิ่งที่คุณแม่แซงต์ฌอง มาร์แตงอยู่ในฐานะ
แก้ไขได้ เรื่องสำคัญที่สุดคือ การแต่งตั้งอธิการินีถาวรท่านหนึ่งขึ้นมา

น้ำเสียงอันโหยหาอดีตในจดหมาย อาจสะท้อนถึงความพยายามของผู้สูงอายุที่จะเชิดชู
วีรกรรมในวัยหนุ่ม ท่านเปร์โรสมายังสยาม เมื่อปี **1894** เมื่อท่านมีอายุเพียง **24** ปี เวลานี้ (ปี **1938**)
ท่านมีอายุ **68** ปีแล้ว รับภาระหนักและต้องรับผิดชอบมาโดยตลอด ตลอด **44** ปี นับแต่ท่านอยู่ใน
สยามโลกได้เปลี่ยนไป สยามได้เติบโตมีความซับซ้อนยิ่งขึ้น มีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น และชาต
ฉลาดยิ่งขึ้นด้วย ท่านได้เฝ้าดูระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เปลี่ยนไปเป็นรัฐบาลประชาธิปไตย โดย
มีระบบการบริหารราชการแผ่นดินออกเป็นอำนาจบริหาร อำนาจตุลาการและอำนาจนิติบัญญัติ
พร้อมกับการเติบโตของชาตินิยมแบบสยามนี้ ชาวตะวันตกก็พบว่า บางครั้งตนถูกบังคับด้วย
กฎหมายที่ออกโดยไม่มีเหตุผล

เมื่อมองย้อนหลังไป ท่านแปร์โรสระลึกถึงวันเก่า ๆ ที่แสนเรียบง่าย ไม่ยุ่งเหยิง ทำให้นึกถึงความทรงจำที่ได้มีไปด้วย “แสงสีกุหลาบ” “การเริ่มงานของคณะอัครมุขนิเทศเมื่อ 13 ปีก่อนช่วงนำพิศวงนัก” ท่านอุทานโดยลืมนึกว่า ระยะแรก ๆ ของช่วงเวลานั้น อธิการิณีของเราป่วยหนักด้วยโรคใช้รากลศาสตร์ ไม่มีซิสเตอร์คนใดรู้ภาษาไทย ท่านไม่อาจยอมตามในเรื่องที่ซิสเตอร์ร้องขอ เมื่อท่านมหาธิการิณีเกือบต้องเรียกตัวซิสเตอร์ทั้งสี่ท่านนี้กลับ

“ซิสเตอร์ที่เป็นธรรมชาติคนแรกสี่ท่านเต็มไปด้วยความกระตือรือร้น มีจิตตารมณ์อันสูงส่ง เธอเอาชนะใจของทุกคนได้อย่างรวดเร็ว” ท่านกล่าวต่อไปนี้เห็นชัดว่าคุณแม่แบร์นาร์ด์ มังแซล เป็นผู้ซึ่งท่านแปร์โรสเห็นว่า เป็นผู้ก่อให้เกิดความสำเร็จในระยะต้น ๆ การที่ท่านจากไปประเทศจีน จึงเป็นจุดเริ่มต้นของความตกต่ำ!

เหนืออื่นใด เมื่อคุณแม่แบร์นาร์ด์ มังแซล มาถึง ท่านเป็นผู้มีประสบการณ์อันยาวนานเกี่ยวกับชีวิตของธรรมชาติ นับเป็นแรงผลักดันอันยิ่งใหญ่ให้นักเรียนเริ่มสมัครมาเรียนจำนวนมาก และมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี เมื่อคุณแม่แบร์นาร์ด์จากโรงเรียนมาแตร์เคอิมมาตั้งโรงเรียนเรยีนาเชลี คุณแม่มารี ราฟาเอล ก็สืบทอดตำแหน่งของท่านที่กรุงเทพฯ ด้วยเหตุที่ท่านก็เป็นรู้จักและได้รับความนับถืออย่างสูง โรงเรียนก็ไม่ประสบปัญหายุ่งยากเกี่ยวกับการเปลี่ยนอธิการิณีเลย

เมื่อคุณแม่แบร์นาร์ด์ถูกส่งไปชั่วเขาก็เกิด โกลาหลขึ้นใน โรงเรียนทั้งสองแห่ง การเปลี่ยนอธิการิณีเป็นคุณแม่ราฟาเอล คุณแม่มารี เดอ ลูร์ด ซิสเตอร์เจมมะ ฟินี และซิสเตอร์แซงต์ อิกนาส ตามลำดับจนถึงซิสเตอร์อ็อกเนส การเปลี่ยนบุคคลสืบทอดตำแหน่งเหล่านี้ คือปัญหาที่แท้จริงของโรงเรียนทั้งสอง

แม้ท่านสังฆราชแปร์โรสชื่นชมยกย่องช่วงเวลาแรก ๆ ของการก่อตั้ง ท่านก็เที่ยงตรงในการประเมินผลปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดจากการเปลี่ยนอย่างรวดเร็วโดยไม่มีการเตรียมล่วงหน้าเช่นนี้

การออกกฎหมายเกี่ยวกับโรงเรียนในสยาม กลายเป็นเรื่องยุ่งยากซับซ้อนในระยะหลัง ๆ ผู้อำนวยการโรงเรียน อาจารย์ด้านวิชาการต้องมีปริญญาสูงขึ้น ครูต้องมีประกาศนียบัตรวิชาครู และสอบภาษาไทยได้ มิฉะนั้นจะไม่มีสิทธิ์ทำการสอน เมื่ออธิการิณีรับทราบ รับรู้ กฎเกณฑ์นี้ และสอบภาษาไทยได้แล้ว จึงจะทำหน้าที่ของท่านได้เต็มที่ แล้วในขณะที่อธิการิณีก็ถูกเปลี่ยน ทุกอย่างก็ต้องเริ่มต้นใหม่หมดอีกครั้ง นับเป็นผลเสียอย่างยิ่งต่อความรุดหน้าทางการศึกษาและการบริหารโรงเรียน

แม้ข้าพเจ้าจะเคารพต่อกฎวินัยของคณะ (*Canon Law*) และบทบัญญัติของพระศาสนจักร (*prescriptions of the Church*) ข้าพเจ้าก็ไม่อาจนิ่งนอนใจอยู่ได้ นอกจากเสนอให้อธิการีมีคำสั่งตำแหน่งครึ่งละหกปี พวกซิสเตอร์คณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร ซึ่งมีสำนักหลายแห่งในสยามได้ขออนุมัติและได้รับอนุมัติให้อธิการีและอาจารย์ใหญ่อยู่ในตำแหน่งตลอดไป สิ่งที่มาคือ จำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ส่วนมาแต่ร์เดอี จำนวนเด็กในระยะสองสามปีหลังมีไม่มากพอ ถ้าเราได้คุณแม่แบร์นาร์ดกลับมาแต่ร์เดอี ข้าพเจ้ามั่นใจว่าเราจะรูดหน้าได้อย่างรวดเร็วอีกครั้ง ท่านผู้นี้ได้ทำประโยชน์มากมายที่ชั่วเถา แม้ว่าสำนักหนึ่งไม่ควรถูกกีดกันเพื่อช่วยอีกสำนักหนึ่ง หรือหากว่าคุณแม่ไม่อาจอยู่ที่นั่น หรือหากว่าท่านได้คนแทนตัวที่มีความสามารถ ข้าพเจ้าก็อยากขอให้ท่านถูกส่งกลับมายังกรุงเทพฯ ฯ นอกจากนี้คุณแม่แบร์นาร์ด เรายังมีอธิการีที่ขอดีเยี่ยมคือคุณแม่ราฟาเอล และคุณแม่มารี เดอ ลูร์ด ส่วนคนอื่นนอกนั้นแม้ท่านจะเป็นนักบวชที่ดี ก็ยังขาดความเจนจัดรอบตัวในการบริหาร โรงเรียนดังเช่นมาแต่ร์เดอี

ขณะเดียวกับที่ท่านสังฆราชเปร์โรสได้ส่งจดหมายด่วนฉบับนี้ถึงคุณแม่แซงต์ฌอง มาร์แตง และยังเขียนอย่างรวบรัดถึงคุณแม่มารี เดอ ลูร์ด สารในจดหมายของท่านคือ แสดงความเสียใจที่ “จิตตารมณ์ของสำนักนี้ไม่ได้เป็นแบบที่เคยเป็นมาอีกต่อไปแล้ว” แทนที่จะเป็นจิตตารมณ์แบบครอบครัวที่ทำให้มาแต่ร์เดอีเด่นในอดีต ท่านสังเกตว่าเวลานี้มาแต่ร์เดอีถือการบังคับบัญชา ซึ่งบางทีก็รุนแรง และบางทีก็ทำให้คนไทยวัยรุ่นซึ่ง “ขี้อายและมีความรู้สึกอ่อนไหว” ต้องล่าถอยไป ท่านอธิบายว่า การสอนนั้นจะให้ใครสอนก็ได้ แต่จุดมุ่งหมายคือการอบรม เรื่องนี้จะสำเร็จเมื่อผู้อบรมรู้จักเด็กของตน เมื่อเด็กรักผู้อบรมเมื่อนั้นเองจึงจะมีจิตตารมณ์แบบครอบครัว

ท่านลงท้ายว่า “ข้าพเจ้าจะมีความสุขมาก หากมี ‘คุณแม่’ สักคนดังเช่นท่านหรือคุณแม่แบร์นาร์ด หรือคุณแม่ราฟาเอล ซึ่งจะคลุกคลีกับเด็ก รู้จักเด็ก และใส่ใจดูแลพวกเขา”

นี่เป็นคำขอจากใจในเวลาที่ท่านเปร์โรสรู้สึกโดดเดี่ยว และรู้สึกเหมือนถูกทอดทิ้ง การขอความช่วยเหลือทางการเงินจากสำนักแพร่ธรรมได้รับความสำเร็จเพียงบางส่วน เงินจำนวนเล็กน้อยอาจจะส่งไปเกือบสามแฉกราก็ได้ แต่ไม่อาจส่งมาช่วยโรงเรียนที่คณะอัครสุลินดำเนินงาน นี่เป็นเรื่องที่พระคาร์ดินัลฟูมาซิณี บิองดี ได้แจ้งแก่ท่าน ในรายงานประจำปีนั้น ท่านเปร์โรสบันทึกว่าชาวคณะอัครสุลินมีความสำเร็จเพียงเล็กน้อย ท่านอธิบายว่า คณะนี้กำลังทำงานในทุกที่แห่งแล้งไม่ให้เกิดผลผลิต เมล็ดพืชที่เราหว่านไว้ไม่งอกตามทีหวัง ความกังวลในด้านวัตถุ และความต้องการการปลอบใจ มักจะกลบความตั้งใจดี ๆ ไปเสีย “ความไม่มั่นคงซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของคนไทย ทำให้เขาเบื่อง่ายหน่ายเร็วต่อการต้องถือปฏิบัติตามกฎวินัยของคณะและข้อสัจย์ต่อหน้าที่ของคริสตชน”

ความจริงสถานการณ์ของพระศาสนจักรในสยามย่อมแน่นอนกว่าที่ท่านแปรโรสได้คาดไว้ ในช่วงเวลาที่ท่านดำรงตำแหน่งสังฆราช ท่านได้นำคณะนักบวชสองคณะเข้ามาในสยามคือคณะอัครสุลินและคณะคาร์แมลไลท์ ท่านได้ประกอบพิธีโปรดศีลบรรพชาพระสงฆ์ไทย 35 ท่าน หลังจากรอคอยเป็นเวลาหลายปี ท่านก็ได้รับความสำเร็จในการเปิดภาคเหนือให้เป็นถิ่นเผยแผ่พระวรสาร

แต่สถานการณ์ของคณะอัครสุลิน และเรื่องที่จะต้องยุบโรงเรียนแห่งหนึ่ง เป็นเรื่องที่ทำให้ท่านรู้สึกหนักใจอย่างยิ่ง คำตอบที่ท่านได้รับจากคุณแม่แซงต์ฌอง มาร์แตงตอนกลางเดือนกุมภาพันธ์ ไม่ทำให้ท่านคลายกังวล คุณแม่ขอให้ท่านมั่นใจว่าคุณแม่เข้าใจดีว่าการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดที่เกิดขึ้นในช่วงสองสามปีสุดท้ายดูเหมือนเป็นเรื่องที่น่าเสียใจ แต่คุณแม่ก็ยืนยันว่าเนื่องจากบุคลากรที่มีจำกัด ก็ไม่มีหนทางอื่นที่อาจเป็นไปได้ อันที่จริงท่านเกรงว่าในไม่ช้าแขวงทางเหนือของฝรั่งเศสจะไม่สามารถรับศิษย์บวชในสยามได้ ท่านกล่าวว่า “ดิฉันได้ศึกษาปัญหาแล้วขอเรียนพระคุณเจ้าด้วยความมั่นใจจริง ๆ ว่า ดิฉันเกรงว่า เราจะต้องให้สำนักในสยามไปผูกอยู่กับแขวงหนึ่งของคณะของเราในอเมริกา” แต่คุณแม่ก็ยืนยันว่า จะไม่มีการตัดสินใจใด ๆ ก่อนการประชุมใหญ่ของคณะอัครสุลินในฤดูใบไม้ร่วงปี 1938 คืออีกหกเดือนข้างหน้า...

ความนับถือที่ท่านสังฆราชแปรโรสมีต่อคุณแม่แบร์นาร์ดีนนั้น คุณแม่แซงต์ฌอง มาร์แตง รู้สึกจับใจอย่างยิ่ง ท่านเขียนตอบท่านสังฆราชว่า “ดิฉันยินดีมากที่จะนำคุณแม่แบร์นาร์ดีนกลับมายังสยามตามที่ท่านต้องการ แต่ดิฉันเห็นว่า จะเป็นการรอบคอบมากกว่า ที่จะให้ท่านผู้ใหญ่ที่มาร่วมประชุมเป็นผู้เลือกสรรอธิการีณิตตามที่ธรรมนูญของคณะได้ให้สิทธิประการนี้ไว้”

จดหมายฉบับนี้เต็มไปด้วยความนอบน้อม เข้าใจ และเห็นอกเห็นใจแต่ปราศจากการประนีประนอม ท่านสังฆราชคงจะคาดหวังอะไรไม่ได้อีกต่อไป เพราะในอดีต ข้อเสนอของท่านต่อคุณแม่แซงต์ฌอง มาร์แตงก็ถูกหน่วงไว้และไม่ได้รับผลตอบ อย่างไรก็ตาม ประโยคหนึ่งที่แทรกอยู่ในข้อความตอนหนึ่งเมื่อใกล้จบ ทำให้ท่านสงสัย คุณแม่แซงต์ฌอง มาร์แตงเขียนว่า “เรื่องนี้ทำให้ดิฉันเป็นทุกข์ เมื่อคิดถึงมาแตร์เดอีซึ่งไม่มีอธิการีณิตอีกครั้ง คุณแม่ราฟาเอลซึ่งเพิ่งได้รับแต่งตั้งเป็นอธิการีณิตของสำนักนี้จะดูแลที่นี่ด้วยความช่วยเหลือของที่ปรึกษาของเธอ คุณแม่ราฟาเอลซึ่งเป็นผู้เดียวที่คงอยู่ถาวร เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการบังคับบัญชา บัดนี้ตัวท่านเองได้กลายเป็นผู้ที่ จะเปลี่ยนไปเสียเอง

คำเตือนที่ท่านแปรโรสได้เสนอแนะไปอย่างน่าเชื่อถือ ดูเหมือนไม่มีใครได้ยิน ในคำตอบจดหมายของท่านที่เล่ารายละเอียด เสียใจที่มีการเปลี่ยนแปลงโดยเร็วทำให้มาแตร์เดอีตั้งหลักไม่ได้ มัน และกล่าวถึงความจำเป็นอันสูงสุดเพื่อให้การปกครองมั่นคงมากขึ้น เวลานี้ท่านสังฆราชรู้สึกว่าคุณแม่กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง